

Bohdana Divišová: Francouzská nemoc v konziliární literatuře 16. století, disertační práce v oboru Dějiny lékařství na Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. LF UK

(posudek školitele)

Bohdana Divišová předložila po dlouhém a náročném výzkumu práci spojující dva fenomény raně novověké medicíny – konziliární literaturu a syfilis. Obě tato témata jsou v kontextu českých dějin lékařství prospěšná a vzájemně se doplňují. Jejich volba odráží posun autorčina výzkumu od původního tématu lékařů na dvoře Rudolfa II., které se při podrobnější analýze ukázalo jako méně vhodné pro disertační práci. Šlo totiž o problematiku s nejistou pramennou základnou, která navíc hrozila metodologicky sklouznout do ne příliš moderní sbírky biografických črt.

Přesun k současnému tématu byl vyvolán zjištěním, že i kdybychom našli dostatečné biografické prameny, zůstane z osob zpracovávaných ve výzkumu namnoze jen prázdná schránka, pokud nenajdeme způsob, jak porozumět jejich myšlení. A právě to se Divišové v předložené disertaci poměrně úspěšně povedlo.

Konziliární literatura se k takovému výzkumu jeví jako velmi vhodná, neboť odráží významnou část profesní komunikace raně novověkých lékařů. Navíc v českém prostředí zůstávalo toto téma dosud zcela nevyužito, ačkoli se – zejména s nástupem digitalizace – výrazně rozšířilo portfolio dostupných pramenů. Divišová se pokouší o jejich definici a tím ukazuje, že jde na jednu stranu o kategorii s pevně danou vnitřní strukturou. Na druhou stranu však také konstatuje, že je rozdíl mezi „ideálním“ konziliem se všemi náležitostmi daného žánru a „typickým“ konziliem řídicím se praktickými potřebami či libovůlí pisatele.

Diachronní výklad o dějinách konzilií, který je dle mého soudu podán velmi přehledně, má ještě jednu cennou vlastnost. Akcentuje vztah mezi centry lékařské učenosti středověku a raného novověku v severní Itálii a středoevropským, záalpským prostorem, k němuž náležely i České země. Zde se objevuje málo prozkoumaný motiv ultramontánních studentů a jejich italských mistrů, na který v novější době podnětně upozornil například Tomáš Nejeschleba ve své monografii o Janu Jesseniovi. Dobré uchopení tohoto vztahu je klíčové pro porozumění hlavních vlivů dějin vzdělanosti (resp. vědy) v Čechách raného novověku.

V Divišové rozboru se kupříkladu ukazuje, jaký význam pro zprostředkování italské lékařské učenosti měla vztahy Giambattisty da Monte a jeho žáka Johanna Cratona z Kraffttheimu. V rámci záalpského prostoru pak má pro pochopení spojení mistra a žáka velkou hodnotu edice konzilií Lorenze Scholze von Rosenau, neboť nám dává nahlédnout do dosud v české raně novověké historii nezpracovaného tématu lékařských „škol“. Jde o určitou formu standardizace mezigeneračních vztahů, jež se v této době zdají být klíčové pro vznik teoretické tradice, tedy diskurzivní kontinuity sloužící sebeidentifikaci vykonavatelů lékařského povolání.

Je samozřejmě otázkou, do jaké míry odpovídá výběr konziliární literatury v této práci jejímu skutečnému geografickému zastoupení. Divišové do svého přehledu zařadila vedle italských a středoevropských producentů ještě francouzské a v souvislosti s tím vyslovuje tezi, že v této literatuře se konzilia objevují daleko méně, než za východními hranicemi Francie. Zde bych viděl jeden z mála nedostatků jinak velmi dobré práce, protože v pasáži o omezené francouzské produkci konzilií na straně 69 by měla znovu zopakovat, že tento údaj převzala od autorek Agrimi, Crisciani a že to, byť nepřímou, vyplývá také z Westonovy monografie.

Vlastní rozbor konziliární literatury provedla Divišová z pochopitelných důvodů formou výběrové sondy patnácti autorů z období od konce 15. století do poloviny století sedmnáctého. Za cennou považuji v této souvislosti skutečnost, že autorka nepostupovala zcela nahodile, ale snažila se zahrnout do svého výběru konziliáře s různým postavením v hierarchii lékařů od městských praktiků až po univerzitní profesory.

Sbírky konzilií se také liší počtem a podobou jednotlivých textů (kterých bylo ve všech

studovaných svazcích dohromady cca 6500). Například v již zmiňované Scholzově sbírce z roku 1598 pracovala autorka celkem s 383 položkami, ale zároveň upozornila na to, že ne všechny jsou nové, originální texty, ale přinejmenším zčásti jde o recyklaci staršího materiálu. Tím mimochodem poukázala na další nástroj budování teoretické kontinuity v *res publica litteraria iatrica*. Za zmínku také stojí rozlišení mezi sbírkami, kde autorem byla pouze jediná osoba a sborníky, jenž svedly dohromady hned několik původců. V konziliární části práce také nelze přehlédnout, jakou pozornost autorka věnovala paratextovému materiálu, který se v poslední době stávají stále důležitějším zdrojem informací pro historiky raného novověku.

Druhá část práce (od s. 97) reprezentuje také důležitý příspěvek k dějinám medicíny, přinejmenším v českém kontextu, protože fundované studie sepsané na téma jednotlivých nemocí školenými historiky jsou u nás vzácností. Prvním důležitým závěrem této části je konstatování, že historik se nemůže opírat pouze o názvy tisků či kapitol, jak tomu zhusta bývá, protože hledané téma se může skrývat i v pojednáních, která se jej zdánlivě netýkají.

Za druhé si na této části vážím faktu, že do českého prostředí přináší materiály spojené s velmi ranou klinickou výukou. Materiál srovnatelný svým stářím a významem s Montanovými emfatickými výkřiky nad ložem pacienta byl dosud v české historiografii medicíny něčím zcela neznámým.

Kdybych měl této části studie něco vytknout, patrně by to byla repetitivní struktura založená na geografické distribuci vzorku konzilií, s nimiž Divišová pracovala. Chápu tento postup v první části zejména s ohledem na skutečnost, že každá zmiňovaná oblast byla v produkci konzilií spojena s určitými charakteristickými rysy (italská produkce jako inspirace, středoevropská produkce jako její příjemce a francouzský produkce svým omezeným rozsahem). Toto rozdělení však není vhodné pro „syfilitickou“ část textu a zejména v případě, že by se práce měla vydat v monografické podobě, což bych jinak velmi doporučoval, bylo by lepší převyprávět příběh konziliární syfilis s poněkud jiného úhlu pohledu.

Přes výše uvedené výhrady však považuji předloženou práci za zdařilou a doporučuji ji k úspěšné obhajobě.

V Praze 25. 5. 2016

Doc. Mgr. Karel Černý, Ph.D.